

Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirme Sürecinde Yaşanan Sorunlar ve Rasyolara Etkisi

Yrd. Doç. Dr. A. Cevdet KAYALI

Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., İşletme Bölümü

Şebnem ADA

Bilim Uzmanı

ÖZET

Son yıllarda teknolojiye meydana gelen hızlı değişim yaşamın hemen hemen her alanında bilginin sahip olduğu önemi daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bilginin hayatımızda bu kadar fazla önem taşımaya başlamasıyla birlikte içinde bulunduğumuz çağ da bilgi çağı olarak tanımlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bilgi varlıkları olarak da adlandırılan maddi olmayan varlıklar günümüzdeki ifadesiyle entelektüel sermaye unsurları firmalar açısından en önemli rekabet unsuru haline gelmiştir. Ancak günümüzde ülkemiz dahil firmaların değerlendirilmesi maddi varlıklara dayalı olarak yapılmakta ve firmaların değerini daha da arttıran maddi olmayan varlıklara (entelektüel sermaye unsurlarına) yeteri kadar önem verilmemektedir. Bu çalışmada entelektüel sermaye kavramı tanımlanarak, muhasebe kayıtlarına yansımaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maddi olmayan varlıklar, Entelektüel sermaye

Intellectual Capital and Accounting of Intellectual Capital

ABSTRACT

Recently, it is obvious that information is of great importance for almost every aspect of the life due to the rapid change in the technology. In conjunction with the increasing importance of knowledge in our lives, the current era is defined as the "knowledge age". In developed countries, "Intangible assets" defined also as "knowledge-based assets" or "intellectual capital" components with its contemporary meaning, are of great importance for companies to have a competitive advantage. In this study, intellectual capital is explained and is examined the effects of accounting records.

Key Words: Intangible assets, Intellectual capital

1. GİRİŞ

Günümüzde bilginin önem kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan ekonomi yapı "Yeni Ekonomi" ya da "Bilgi Ekonomisi" olarak adlandırılmıştır. Ekonominin bu şekilde adlandırılmasına, dijitalleşme, Ar-Ge çalışmalarının rekabette öne geçmesi, küreselleşme ve insan kaynaklarına verilen önemin artması gibi etkenler neden olmuştur. Bilginin bir üretim faktörü olarak ortaya çıkmasıyla birlikte firmaların sahip oldukları fiziksel ve finansal sermayelerinin

yanı sıra bilginin yarattığı sermaye olarak da nitelendirilen entelektüel sermaye kavramı gündeme gelmiştir.

Özellikle bilgi toplumu olarak adlandırılmış gelişmiş ülkelerde Microsoft gibi, sabit maddi varlığı yüksek parasal değerde olmayan firmalarda piyasa değerinin büyük bir payını maddi olmayan varlıkların oluşturması yeni ekonomide maddi olmayan varlıklara verilen önemi kanıtlamaktadır. Firmaların değerini artıran bu maddi olmayan varlıklar geleneksel muhasebe anlayışına göre bilançoda tanımlanmış olan maddi olmayan varlıklardan daha geniş kapsamlıdır. Özellikle hizmetler sektöründe faaliyette bulunan bilgiye dayalı firmalarda, bilginin değere dönüştürülmesi sürecinde etkili olan müşteriler, tedarikçiler, dağıtım kanalları, firma çalışanları, firmanın kullandığı süreç ve teknikler gibi varlıkları da içine almaktadır. Bu varlıkların toplamı firmaların rekabet gücü ve karlarının artmasında etkili olan entelektüel sermayesini oluşturarak, piyasa değerlerini arttırmaktadır.

2. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI

Entelektüel sermaye kavramını oluşturan kelimelerden entelektüel sözlük anlamıyla; bilim, sanat ve kültür alanlarında yüksek derecede eğitim görmüş kimse ya da toplumun aydın kesimini ifade eden batı dillerinden kaynaklanan bir kavramı ifade etmektedir (Seyidoğlu; 1999, s. 162). Entelektüel kelimesinin kökeni interlectio'dur ve Latince'den gelmektedir. Inter arasında anlamındadır ve ilişkiyi içerir, lectio ise, okuma, elde edinilen, ulaşılan, toplanan bilgi demektir (Arıkboğa; 2003, s. 73).

Sermaye ise; günlük kullanımda genellikle parasal sermayeyi ya da geçmiş tasarrufların sonucu olan para stokunu belirtmektedir (Seyidoğlu; 1999, s. 526). İktisat bilimi açısından, “mal ya da hizmet üretiminde kullanılan üretilmiş üretim araçları”, işletme bilimi açısından, “firmanın amaçlarına ve üretim çabalarına uygun olarak sahip olduğu tüm maddi ve maddi olmayan varlıkların toplamı”nı ifade etmektedir. Buna karşın sermaye, muhasebe bilimi açısından ise “firmanın sahip olduğu her türlü iktisadi kıymetlerin kaynağı” olarak tanımlanmaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan; 2002, s. 19).

Yukarıda belirtilen tanımlardan anlaşılacağı gibi, firmalar amaçlarına ulaşmakta üç tip sermaye kullanarak çalışmalarını sürdürmektedirler. Bunlar; Fiziksel Sermaye(fabrika, teçhizat, stoklar vb.), Finansal Sermaye(nakit, yatırımlar, alacaklar vb.) ve Entelektüel Sermayedir (Ada; 2006,s.4).

3. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Firmalarda bilgi ve teknoloji kullanımının yaygınlaşmasıyla oluşan entelektüel sermaye konusunda ilk çalışmalar, ünlü ekonomist John Kenneth Galbraith tarafından 1960'lı yılların sonunda yapılmıştır. Galbraith yakın dostu ekonomist Michael Kalecki'ye yazmış olduğu mektupta, sahip oldukları birçok şeyi entelektüel sermayeye borçlu olduklarının önemini vurgulayarak entelektüel sermayenin oldukça önemli bir kavram olduğunu belirtmiştir

(Şamiloğlu; 2002, s. 68). Galbraith, entelektüel sermayenin yalnızca insan zekasından kaynaklanan bir unsur değil aksine, entelektüel faaliyetler bütünü olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede, entelektüel sermaye yalnızca statik bir maddi olmayan varlık değil, firmanın belirlenen hedeflere ulaşmasını kolaylaştıran bir süreç olmaktadır (Ercan vd.; 2003, s. 100-101). 1975 yılında ise Michael Kalecki makalesinde “Acaba kaçımız son on yılda elde ettiğimiz entelektüel sermayenin farkındayız” ifadesini kullanmıştır (Acar ve Dalğar; 2005, s. 24). Böylelikle entelektüel sermaye akademik literatürde tartışılmaya başlamıştır.

Entelektüel sermaye kavramının ilk olarak ortaya çıkışı ise Hiroyuki Itami'nin Japonya'da 1980 yılında yayınlanan “Mobilizing Invisible Assets” (Görünmeyen Aktifleri Harekete Geçirmek) adlı çalışması ile olmuştur. Bu çalışmada Itami görünmeyen varlıkların firmalar açısından önemine değinmiş ve bu varlıkların değerinin belirlenmesi konusunda altyapı oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu tarihten günümüze kadar geçen süre zarfında ise entelektüel sermaye kavramının firma literatürüne girmesini sağlayacak birçok deneysel ve teorik çalışma yapılmış, uluslararası düzeyde sempozyum ve konferanslar (OECD Sempozyumu-Amsterdam, 1999, Uluslararası Entelektüel Sermaye Yönetimi Konferansı-Hamilton, Kanada) düzenlenmiştir (Emrem; 2003, s. 603).

Gelişen bilgi ekonomisine paralel olarak, organizasyonel anlamda entelektüel sermayeden ilk olarak bahseden Thomas Stewart Haziran 1991 tarihinde “Fortune” dergisinde yayınlanan “Brainpower” (Beyin Gücü) isimli makalesinde, yeni dünya düzeninin entelektüel sermayedarlarının kontrolü altında olacağını iddia etmiştir (Şamiloğlu; 2002, s. 68). Stewart'ın “Brainpower” (Beyin Gücü) makalesine göre entelektüel sermaye “firmaya piyasada rekabet avantajı kazandıran, firma çalışanlarının bildiği her şeyin toplamı” (Savaşçı ve Çakı; 2003, s. 590) şeklinde tanımlanmaktadır.

Stewart bu tanımına ek olarak da entelektüel sermayeyi “Buluşçuluk ve yenilenmenin kaynağı olan bireyin bilgi ve know-how birikimi” veya “insan beyinlerinde gömülü olan yetenek, beceri, uzmanlık” (Büyükoğkan; 2002, s. 35) şeklinde ifade etmiştir. Thomas Stewart (1997, s. 72), “Entelektüel Sermaye: Kuruluşların Yeni Zenginliği” adlı kitabında ise daha önce yaptığı tanımlamayı geliştirerek entelektüel sermayeyi, bir kuruluşun elindeki patentlerin, uyguladığı süreçlerin, çalışanlarına özgü becerilerin, teknolojilerin, müşteri ve tedarikçiler hakkındaki enformasyonun ve geçmiş tecrübelerin toplamı olarak ifade etmektedir.

İlk profesyonel entelektüel sermaye yöneticisi olarak bilinen, konunun bir başka öncü ismi ise Leif Edvinsson (Acar ve Dalğar; 2005, s. 25)dır ve entelektüel sermayeyi; “piyasada rekabet avantajı yaratacak, profesyonel yetenekler, müşteri ilişkileri, organizasyonel teknoloji, deneyim ve bilginin bir bütünüdür”, şeklinde tanımlamıştır (Emrem; 2003, s. 603). Bu tanımlara ilaveten entelektüel sermaye kavramı Edvinsson ve Malone tarafından şu şekilde ifade edilmiştir; “Entelektüel sermayenin işlevi benzetme yapılarak daha

kolay açıklanabilmektedir. Bir firmayı, örneğin ağaç gibi yaşayan bir organizma olarak düşünürsek, organizasyonel planlar, yıllık ve dönemlik raporlar ve diğer dokümanların da bu ağacın gövdesi, dalları ve yaprakları olduğu söylenebilir. Akıllı bir yatırımcı; olgun ve yetmişmiş meyveler elde edip edemeyeceğine dair bu ağacı inceleyecektir. Ancak ağacın sadece görünen kısımlarına bakarak tümünü gördüğümüzü, tanıdığımızı söylemek büyük bir hatadır. En azından ağacın yarısı görünen yüzeyin altında, kökündedir. Her ne kadar meyvelerin tadı ve yaprakların rengi ağacın şimdiki durumu hakkında iyi bir izlenim yaratsa da, ağaç hakkında bilgi edinmek isteyen kimsenin ağacın köküyle ilgilenmesi daha etkili olacaktır. Yerin altında, sağlıklı görünen bir ağacın ölümüne neden olabilecek bir çürük olabilir. Bu durum da firma değerinin kökünü araştırmak, dinamik faktörlerin ölçülmesi konusunu yani firma binaları ve ürünleri gibi görünen yüzeyin altında bulunan entelektüel sermayeyi önemli kılmaktadır” (Mouritsen vd.; 2001, s. 361).

Bir firmanın mali açıdan mevcut durumu ile gelecekteki durumunu en iyi açıklayacak olan hiç şüphesiz finansal tablolarıdır. Finansal tabloların incelenerek analizi ve yorumu firmanın öz sermaye karlılığını, aktif karlılığını ve gelecekteki yatırım gücünü gösterecektir. Finansal tablolarda entelektüel sermayenin kalem olarak yer alması firmanın yukarıda belirtilen tüm değerlendirmelerini değiştireceği anlamını taşımaktadır. Bu bakımdan firmaların finansal tabloları analiz ve yorumlanırken entelektüel sermayenin önemi ortaya çıkmaktadır.

4. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMININ ÖNEMİ

Firmalarda ortaya çıkan sürekli değişim ve bilgi ihtiyacı içsel ve dışsal pek çok karmaşaya yol açmıştır. Bu karmaşanın giderilmesi amacıyla ortaya çıkan entelektüel sermaye kavramı ile:

- İşin amacı ve taşıdığı önem ön plana çıkmıştır.
- Müşteri değeri giderek önem taşıyan bir kavram haline gelmiştir.
- Öğrenme ve yenilik kavramları değerli hale gelmiştir (Johannessen vd.; 2005, s. 152).

Fortune 500 listesine göre dünyanın piyasa değeri en yüksek firması Microsoft'tur. Listeye göre Microsoft'un piyasa değeri yaklaşık 500 milyar Amerikan Dolar'dır. Bununla birlikte Microsoft'un aktif toplamı, yaklaşık yarısı kısa süreli aktifler olmak üzere, 45 milyar Amerikan Doları civarındadır. Yalnızca 2 milyar Amerikan Dolarlık fiziksel aktifle bu piyasa değerine ulaşan Microsoft'un bu değerini, onun maddi varlıkları değil, örgütsel kültür, müşteri sadakati, çalışanların know-how ve yetenekleri, markası gibi entelektüel sermayesi yaratmaktadır (Yıldız ve Tenekecioğlu; 2004, s. 582).

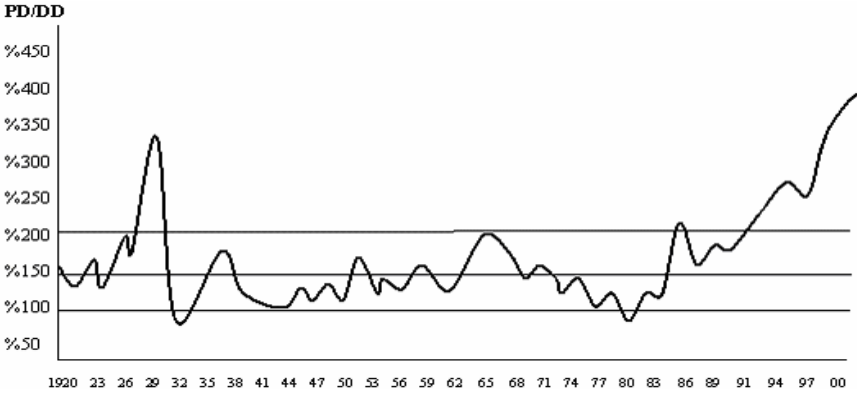
Entelektüel sermayenin çıkış noktası firmaların defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkın özellikle bilgi yoğun firmalarda giderek açılmasıdır. Bu oluşan fark, farklı değişkenlerden etkilenmekle beraber, aynı zamanda entelektüel sermayenin değeri hakkında da bilgi vermektedir. Oluşan farkın

entelektüel sermayenin değeri olarak görülmesi, gerek akademisyenler gerekse uygulayıcılar tarafından genel kabul görmektedir (Emrem; 2004, s. 2).

Defter değeri, muhasebe değeri veya firmanın bilançosunda gösterilen öz sermaye ile yakından ilgili olduğundan öz sermaye değeri olarak ta adlandırılan firmanın toplam aktiflerinden toplam borçlarının düşülmesiyle elde edilen değer öz sermaye olarak tanımlanır. Öz sermaye toplamının dolaşımında bulunan hisse senedi sayısının bölünmesiyle hisse senedinin defter değeri elde edilmektedir ve bu değer genellikle hisse senedinin kayıtlı değerinden farklıdır. Normal olarak bir hisse senedinin piyasa değerinin defter değerinden yüksek olması beklenir.(Chambers; 2005,s.185)

Buna örnek olarak dünyanın en gelişmiş ve derinlik kazanmış piyasalarından birisi olarak kabul edilen New York borsası verilebilir. New York borsasında ortalama Piyasa Değeri/Defter Değeri (PD/DD) oranı son yıllarda en yüksek seviyelerine çıkmış durumdadır.

Şekil 1: 1920-2000 Arasında Dow Jones Endeksinde Oluşan Ortalama PD/DD Oranları(Kaynak: Ertuğrul; 2000a, s. 81.)

Şekil 1 New York Borsasının temel endekslerinden olan Dow Jones endeksinin özellikle bilgi toplumuna geçildiği ve maddi olmayan varlıkların önem kazandığı 1980'li yıllardan sonra izlediği seyri göstermektedir.

Yeni ekonomik ortamda firmalar piyasada, defter değerinin çok üzerinde değerlendirilmektedir. Şekil 1'de defter değeri %100 oranı ile gösterilmiştir. Eğri ise defter değerinin yüzdesi olarak gösterilen piyasa değerini ifade etmektedir. PD/DD eğrisi ile defter değerini gösteren %100 çizgisi arasında oluşan bölge, endeksteki firmaların maddi olmayan sermayelerini göstermektedir (Şahin; 2004, s. 248).

5. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE YAŞANAN SORUNLAR

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASB) ise entelektüel sermayeyi, maddi olmayan varlıklar olarak ele almış ve marka, ticari marka, bilgisayar yazılımları, lisanslar, telif hakları, patentler, imtiyaz anlaşmaları, hizmet ve üretim hakları, prototipler ve formüllerden oluşan bir bütün olarak tanımlamıştır. Komite bu varlıkları muhasebe kriterlerine uygun varlıklar olarak nitelendirmiştir (Emrem; 2003, s. 604).

Konuya firma değeri veya muhasebe açısından yaklaşanlar ise entelektüel sermayeyi, “bir firmanın defter değeri ile, bu değere ödenilmeye hazır olunan değer arasındaki fark” şeklinde tanımlamaktadırlar. Bu tanım daha çok geleneksel muhasebede yer alan ve yabancı literatürde “goodwill” olarak ifade edilen şerefiye tanımını yansıtmaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan; 2002, s. 20). Piyasa firmayı bir bütün olarak değerlendirmekte, firmanın piyasa fiyatı ile tüm varlıklarının değeri arasındaki fark ise şerefiye olarak adlandırılmaktadır. Kuramsal olarak şerefiye, alıcının, söz konusu firmanın tüm varlıklarının gerçeğe uygun değerlerinin üzerinden vermiş olduğu primdir. Uygulamada genellikle maddi varlıkların gerçeğe uygun değerleri belirlenir ve onun dışındaki her şey şerefiye olarak nitelendirilir. Oysa entelektüel sermaye kavramı yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılabilir gibi daha geniş bir boyutu içermektedir. Kısaca şerefiye kavramı, entelektüel sermayenin ağırlığını taşımaktan ve onu ifade etmekten oldukça uzaktır (Acar ve Dalğar; 2005, s. 25). Ayrıca geleneksel muhasebede maddi olmayan varlıklar ve şerefiye itfa payına tabidir ve belirli bir zaman periyodu içerisinde değerlerini kaybederler. Oysa günümüzde maddi olmayan varlıklar, özellikle ticari unvanlar ve markalar giderek değer kazanmaktadır (Ertuğrul; 2000b, s. 4).

Firmanın muhasebe işlemleri açısından muhasebeciler, fiziksel ve finansal sermayeye alışkındırlar; öte yandan entelektüel sermaye ancak patentler, mülkiyet hakları, telif hakları ve acentelik gibi soyut varlıklar şeklinde kısmen bilinmektedir. Entelektüel sermaye aslında tüm bu soyut varlıklardan daha fazla bir olguyu içermektedir (Lynn; 2000, s. 120).

Bu yüzden günümüzde geçerli olan muhasebe sistemleri entelektüel sermayenin ölçülmesi, kaydedilmesi, raporlanması ve analiz edilmesi açısından yeterli olmamaktadır. Bu nedenden dolayı kullanılan muhasebe ve finansal raporlama sistemleri; özellikle ileri teknoloji tabanlı endüstrilerdeki yöneticiler ve finansal analistler tarafından iş dünyasındaki değişimlere ayak uyduramaması bakımından eleştirilmektedir. Bu yapılan eleştirilerden biride finansal tablolar iş yaşamının önemli yapı taşları olan insan sermayesi, organizasyonel sermaye ve müşteri sermayesini ölçme ve göstermede başarısız kalmasıdır (Seetharaman vd.; 2002, s. 130).

Muhasebe disiplini açısından, insan sermayesi değerlendirmeye alındığında ortada bir paradoksun yer aldığı görülmektedir. İnsan sermayesi varlık olarak kabul edilmektedir. Varlıklar ticari değişim değeri olan ve firmaca

sahip olunanlardır. Bu varlıklara; nakit, ticari alacaklar, malzeme veya arazi gibi benzer varlıklar örnek olarak gösterilebilir. Firmalar insan sermayesine sahip değillerdir. Fakat insan sermayesi değerlendirilirken temelde yapılan hata diğer varlıklar gibi sahip olunduğu varsayımdır. Oysa insan sermayesi ne şimdi sahip olunan ne de gelecekte sahip olunacağına inanılan potansiyel varlıktır. Çalışanlar aslında iş verenlerce belirli bir süre için belirli bir ücret karşılığında kiralanmışlardır (Üç; 14.10.2005, s. 7).

Standart muhasebe modelleri, firma yöneticilerine ve firmanın ortaklarına, hisselerin durumu ve nakit akışı ile ilgili bilgileri sunmak için geliştirilmiş bir sistemdir. Bu bilgilerin hemen hemen hepsi ölçülebilir ve genel kabul görmüş muhasebe standartlarına göre raporlanabilir türdedir. Öte yandan entelektüel sermaye yeni bir konu olmasının yanı sıra muhasebecilerin ve yöneticilerin kafasında henüz çözülemeyen bir bilimcedir. Entelektüel sermayeyi bilmeceye çeviren en önemli özellik, onun görülemez, hayli değişken ve dolayısıyla objektif olarak ölçülemez olmasıdır. Entelektüel sermaye varlıklarını muhasebeleştirilebilmek için yeni finansal kavramlar ve uygulamalar geliştirilmelidir (Yıldız ve Tenekecioğlu; 2004, s. 581).

Bu duruma çözüm önerenlerden biri olan Leif Edvinsson'a göre, muhasebeciler için yapılması gereken 4 önemli faktör vardır. Bu faktörlerden birincisi, muhasebe bilgi sistemlerini entelektüel sermayeyi yönetmek ve kontrol etmek amacıyla planlamaktır. İkincisi, entelektüel sermaye için de genel kabul görmüş raporlama standartları oluşturmak; üçüncüsü, entelektüel sermayeyi denetlemek ve doğrulamak; dördüncü ve sonuncusu da müşterileri entelektüel sermaye ve yönetiminden kaynaklanan ve değer yaratan formül ve sistemler hakkında bilgilendirmektir (Seetharaman vd.; 2002, s. 131).

Bu konu üzerinde çalışan İsveçli Karl Erik Sveiby insan sermayesini değerlendirmenin gerekliliğini ortaya atan ve fiziksel olmayan varlıklara uygun muhasebe metotları geliştirmeye öncülük etmiştir. 1989'da yaptığı tüm çalışmaları "Görünmeyen Bilanço" adlı kitabında toplamış ve bilgi sermayesinin ölçülmesi açısından bir teori ileri sürmüştür. Bu teori birçok İsveç firması tarafından uygulanmaya başlanmıştır. İsveç Hizmet Sektörü Konseyi 1993'te bu teorinin yıllık raporlarda bir standart haline getirilmesine karar vermiştir ve bu da uygulamaya konulan ilk standart olmuştur (Yıldız ve Tenekecioğlu; 2004, s. 580-581).

Skandia gibi firmaların yıllık raporları bugünün piyasasında yeni bir bilanço oluşturmaya çalışmaktadır. Bu yeni bilanço, Şekil 2'de görüldüğü gibi, görünen ve görünmeyen muhasebe arasındaki farklılığı belirtmektedir (Choo ve Bontis; 2002, s. 623).

Şekil 2: Bir Kaynak Unsuru Olarak Entelektüel Sermaye

Kaynak : Ertuğrul; 2000b, s. 6

Şekil 3’den de anlaşılacağı üzere bugün firmalar için hazırlanan bilançolar firmanın gerek gerçek değerini ortaya koymada gerekse firmaların sahip oldukları entelektüel varlıkların (bir bütün olarak maddi olmayan varlıkların) değerlerini göstermede yetersiz kalmaktadır. Bu sorunun en azından bugün giderilebilmesi için Tek Düzen Hesap Planında boş bırakılan hesapların da kullanımı söz konusu olabilmelidir (Çıkrıkçı ve Daştan; 2002, s. 28). Bu durum da aşağıdaki hesapların kullanımıyla mümkün olabilmektedir.

31.12..	
265 Entelektüel Varlıklar Hesabı	X
502 Entelektüel Sermaye Hesabı	X

..... A.Ş.’nin 31.12.... Tarihli Bilançosu

I. Dönen Varlıklar	III. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
II. Duran Varlıklar	IV. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
E – Maddi Olmayan Duran Varlıklar	V. Özkaynaklar
.....	A –Ödenmiş Sermaye
– Entelektüel Varlıklar	1 – Sermaye
	2 – Ödenmemiş Sermaye (-)
	3 – Entelektüel Sermaye

Bilindiği üzere, finansal tabloların düzenlenme amacı firma ile ilgili çıkar gruplarının bilgi gereksinmelerinin tam ve doğru bir biçimde karşılanmasını sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için firmanın sahip olduğu maddi varlıklar gibi entelektüel değerler diye nitelendirilen maddi olmayan varlıkların da gerçeğe yakın değerleriyle en azından temel finansal tablolar (bilanço-gelir tablosu) aracılığıyla sunulması gerekir. Bu durum, Tekdüzen Muhasebe Sistemi içerisinde, finansal tablo dipnotlarından da faydalanmak yoluna gidilerek entelektüel değerlerin temel finansal tablolarda yer alması sağlanabilir. (Çıkrıkçı ve Daştan; 2002, s. 30).

6. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNİN RASYOLARA ETKİSİ

Mali tablolarda yer alan iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematik ifadesine rasyo (ratio) denilmektedir. Mali tablolarda yer alan kalemler arasında basit matematik ilişkileri göstermek, başka bir deyişle rasyolar (oranlar) hesaplamak tek başına bir amaç değildir. Önemli olan hesaplanan rasyoların (oranların) yorumlanması ve değerlendirilmesidir (Akgüç;1995,s. 345).

Firmaların mali analizinde kullanılan rasyolar, entelektüel sermayenin 265 Entelektüel Varlık Hesabı ve 502 Entelektüel Sermaye Hesabı şeklinde muhasebeleştirilmesinde varlıkların kullanımı finansal yapı ve karın ölçülmesinde kullanılan rasyolar da önemli değişiklikler olmaktadır.

Borçların Varlık (Aktif) Toplamına Oranı, kaldıraç oranı olarak adlandırılmakta ve varlıkların yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini ortaya koymaktadır. Bu rasyonun yüksek olması, firmanın spekülasyon biçimde finanse edildiğini, kredi verenler açısından emniyet marjının düşük olduğunu, firmanın faiz ve borçlarını ödememe durumuyla karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir.(Akgüç 1995, s 360) Entelektüel sermayenin 265 Entelektüel varlık hesabına kayıt edilmesi durumunda eğer firma entelektüel varlıklara sahip ise, firmanın bu rasyosu düşecek ve borçlanma gücü artacaktır.

Öz Sermayenin Varlık (Aktif) Toplamına Oranı, Öz Sermaye / Varlıklar Toplamı, varlıkların yüzde kaçının firma sahip veya sahipleri tarafından finansmanının sağlandığını göstermektedir. Entelektüel sermayenin 502 Entelektüel Sermaye ve 265 Entelektüel Varlık Hesabında kayıt edilmesi durumu arttırıcı etki yapacaktır. Öz sermayenin artması firmanın mali yapısını arttırırken, kredi bulma ve riskini azaltacağından buna bağlı olarak kredi maliyeti azalacaktır.

Firmanın öz kaynakları ne ölçüde verimli kullanıldığının tespit edilmesinde kullanılan öz kaynak devir hızı rasyosu Net Satışlar / Öz Kaynaklar şeklinde hesaplanmaktadır. Entelektüel sermayenin öz kaynaklar içinde yer alması bu oranın düşmesine neden olacaktır. Oranın düşük olması ise firmanın öz kaynaklarını etkin olarak kullanmadığını veya firmanın faaliyet seviyesinin gerektiğinden fazla öz kaynağa sahip olduğunu göstermektedir.(Çabuk, Lazol; 2008, s 193) Ancak, unutulmamalıdır ki entelektüel sermaye sahip firmaların

yattığı katma değer, satış fiyatına olumlu katkı yapacağından bu rasyonun incelenmesinde net satışların tahlilinin iyi yapılması gerekmektedir.

Entelektüel sermayenin firma üzerindeki etkisini Dönem Net Karı / Öz kaynaklar işlemiyle bulunan Öz kaynak Net Karlılık Rasyosu, firmaya ortaklarca tahsis edilmiş bulunan değerlerin ne ölçüde etkin ve verimli olarak kullanıldığını tespit etmek amacıyla hesaplanmaktadır. Firmanın öz kaynaklar karlılığını göstermektedir. Bu oranın yüksek olması olumludur (Çabuk, Lazol; 2008, s193). Bu oran entelektüel sermayeye sahip firmalar açısından önemlidir. Bunun nedeni yaratılan katma değer karlılığı ne ölçüde yansıdığına göstergesi olmasıdır.

7.SONUÇ

Günümüzde firmaların piyasa değerlerinin artmasında en önemli etkenlerden biride entelektüel sermayeye sahip olmalarıdır. En geniş anlamıyla bilginin değere dönüştürülmüş hali olarak da tanımlanabilen entelektüel sermaye; küreselleşme, gelişen iletişim teknolojileri ve bilgisayarlar sayesinde firmaların geleneksel yaklaşımlarını da etkilemiştir. Bu nedenle firmalar yönetim, muhasebe ve finans politikalarını yeniden yapılandırmak zorunda kalmıştır. Geleneksel yaklaşımda maddi varlıklar firma büyüklüklerini belirlerken günümüzde maddi olmayan varlıklar firma değerinin belirlenmesinde önemli bir etken olmuştur. Geleneksel yaklaşımda firmalar mali olaylara, geçmişe yönelik ve maliyet odaklı iken günümüzde süreçlerinin önemli olduğu, geleceğe yönelik ve değer odaklı olmaktadır. Tüm bu gelişmelerin neticesinde, hazırlanmakta olan finansal tablolarda entelektüel sermayenin unsurları olan bilanço kalemleri olarak da yer almaktadır.

Bu durum firmaların mali açıdan özellikle rasyo analizlerinde değişikliklere neden olmaktadır. Bu bakımdan firma değerlendirmelerinde entelektüel sermaye unsurlarına dikkat edilmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, D., DALĞAR, H.; "Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Muhasebe Bilgi Sisteminin Katkısı", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Yıl:4, Sayı:14, Ocak 2005, s. 23-39.
- ADA Ş.; **Firma Değerinin Oluşumunda Bilgi ve Teknolojinin Etkisi**, C.B.Ü. S.B.E. Basılamamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2006.
- AKGÜÇ, Ö; **Mali Tablolara Analizi**, Avcıol Basın-Yayın, İstanbul.1995
- ARIKBOĞA, F. Ş.; **Entelektüel Sermaye**, Derin Yayınları, İstanbul, 2003.
- BÜYÜKÖZKAN, G.; "Entelektüel Sermaye Yönetimi", **Kal Der Forum Dergisi**, Yıl:2, Sayı:6, Nisan-Mayıs-Haziran 2002, s. 32-36.
- ÇABUK, A., LAZOL, İ; **Mali Tablolara Analizi**, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara, 2008
- CHAMBERS, N.; **Firma Değerlemesi**, Avcıol Basın-Yayın, İstanbul, 2005
- CHOO, C. W., BONTIS, N.; **The Strategic Management of Intellectual Capital and Organizational Knowledge**, Oxford University Press, 2002.
- ÇIKRIKÇI, M., DAŞTAN, A.; "Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolara Aracılığıyla Sunulması", **Bankacılar Dergisi**, Sayı:43, Aralık 2002, s. 18-33.
- EMREM, E.; "Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri", **Kocaeli Üniversitesi İİBF 2. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri**, İzmit, 2003.
- EMREM, E.; "Entelektüel Sermaye ve Bileşenlerinin Kavramsal Analizi", **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, 2004, s. 1-12.

<http://www.isgucdergi.org/index.php?arc=arc_view.php&ex=186&inc=arc&cilt=6&sayi=1&year=2004>, (Erişim Tarihi: 14.10.2005).

ERCAN, M. K., ÖZTÜRK, M. B., DEMİRGÜNEŞ, K.; **Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

ERTUĞRUL, M.; “Bilgi Çağında İşletmelerin Yeni Kaynağı: Entelektüel Sermaye”, **Active Dergisi**, No:15, Ekim-Kasım 2000b, s. 1-11.

JOHANNESSEN, J., OLSEN, B., OLAISEN, J.; “Intellectual capital as a Holistic Management Philosophy: a Theoretical Perspective”, **International Journal of Information Management**, 25(2005), s. 151-171.

LYNN, B.; “Entelektüel Sermaye Gelecek Binyılın Katma-Değer Başarısında Anahtar”, (Çev. Ercan Bayazıtlı), **Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, Ekim 2000, s. 119-126.

MOURITSEN, J., LARSEN, H. T., BUKH, P. N., JOHANSEN, M. R.; “Reading An Intellectual Capital Statement: Describing and Prescribing Knowledge Management Strategies”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.2, No.4, 2001, ss. 359-383.

SAVAŞCI, İ., ÇAKI, S.; “Entelektüel Sermaye Bileşenlerinin Değerlendirilmesi: Hipermarketler Üzerine Bir Bakış”, **Kocaeli Üniversitesi İİBF 2. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri**, İzmit, 2003.

SEETHARAMAN, A., SOORIA, H. H., SARAVANAN, A.S.; “Intellectual Capital Accounting and Reporting in The Knowledge Economy”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.3, No.2, 2002, s. 128-148.

SEYİDOĞLU, H.; **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Can Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999.

STEWART, T. A.; **Entelektüel Sermaye: Kuruluşların Yeni Zenginliği**, (Çevirenler: Zülfü Dicleli-Nurettin Elhüseyni), Mess Yayınları, İstanbul, 1997.

ŞAMİLOĞLU, F.; **Entelektüel Sermaye**, Gazi Kitabevi, Birinci Baskı, Ankara, 2002.

ÜÇ, M.; “Entelektüel Sermaye ve Unsurları”, <http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=581>(Erişim Tarihi: 14.10.2005).

WIIG, K. M.; “Integrating Intellectual Capital and Knowledge Management”, **Long Range Planning**, Vol.30, No.3, 1997, s. 390-405.

YILDIZ, B., TENEKECİOĞLU, B.; “Entelektüel Sermayenin İşletmelerin Piyasa Değeri Üzerindeki Etkisi ve İMKB 100 İşletmelerinde Görgül Bir Çalışma”, **Osmangazi Üniversitesi İİBF 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri**, Eskişehir, 2004.

Türkiye'de Eğitim ve Büyümenin Genç İşsizliğine Etkisi

Araş. Gör. Ferhan SAYIN

Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Ülkelerin gelişmesinde önemli bir rol üstlenen gençlerin toplam nüfus içindeki payı Türkiye'de fazladır. Bu anlamda Türkiye'nin gelişme yolunda önemli adımlar atıyor olması gerekir. Ancak Türkiye'nin genç nüfusuna istihdam olanağı sağlayamadığı, son yıllarda giderek artan genç işsizlik oranlarından anlaşılmaktadır. İşsizler içinde eğitilmiş gençlerin payı fazla olduğundan genç işsizliğinin incelenmesi ayrı bir önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada, Türkiye'de toplam işsizlik ve genç işsizlik oranları ile eğitim düzeylerine göre toplam işsizlik ve genç işsizlik oranlarının, 1988-2007 yılları arasındaki değişimi incelenmektedir. İstihdam üzerindeki vergi yükleri etkisi ile kayıt dışı istihdam sorunlarına da yer verilmiştir. Genç işsizliğin, eğitim ve ekonomik büyüme ilişkisi Johansen-Juselius Eşbütünleşme Testi uygulanarak ekonometrik olarak incelenmiştir. Serilerin eşbütünleşmiş olduğu, başka bir deyişle değişkenler arasında uzun ve kısa dönemli bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, genç işsizliği, eğitim, büyüme, ADF ve KPSS Birim Kök Testi, Johansen-Juselius Eşbütünleşme Testi.

THE EFFECT OF EDUCATION AND GROWTH ON TURKEY'S YOUTH UNEMPLOYMENT

ABSTRACT

The ratio of young people, which have an important role in the development of countries, constitute the highest part of Turkey's total population. In this sense, Turkey should make an important progress in the manner of improvement. However, increasing youth unemployment rate in recent years indicates that Turkey does not provide employment for her young population. Because of the highest rate of unemployed educated young people in total unemployment, the investigation of youth unemployment has become more important. According to these reasons, in this study; development of the rates of total unemployment and youth unemployment, and development of the rates of total unemployment and youth unemployment due to educational grades are investigated between 1998 and 2007 in Turkey. The effects of tax charges on employment and the informal employment are placed in this study. The education and economical growth relationship of youth employment are investigated by using Johansen-Juselius Cointegration Tests. The study shows that the series are cointegrated, therefore there is a long term and short term relationship between the variants.

Keywords: Turkey, youth unemployment, education, growth, ADF and KPSS Unit Root Test, Johansen-Juselius Cointegration Test.